

Rozdział III

Fundusze europejskie na ochronę środowiska w Polsce w latach 2004-2006

Wstęp

Coraz szybszy rozwój gospodarczy kraju, prowadzi do coraz większych zaniedbań stanu środowiska w stosunku do jego naturalnych właściwości. Mając na uwadze trwałą i zrównoważony rozwój, konieczne jest zwrócenie uwagi na politykę ochrony środowiska naturalnego, której działania powinny być przede wszystkim ukierunkowane na ochronę dóbr naturalnych przed dalszą ich degradacją.

Środowisko stało się ważnym elementem polityki Unii Europejskiej i zostało objęte pomocą finansową. Pomoc ta może w znacznym stopniu przyczynić się do dostosowania naszego kraju do unijnych wymagań w zakresie ochrony środowiska. Działania te będą jednak zarówno procesem czasochłonnym, jak i niezwykle kosztownym (Ochrona Środowiska 2003).

Prace Wspólnoty Europejskiej służące poprawie jakości środowiska sięgają lat 70-tych XX wieku. Już w Traktacie Rzymskim ustanawiającym w 1951 r. Wspólnotę Europejską zwrócono uwagę na „harmonijny zrównoważony i trwały rozwój” oraz dążenie do „wysokiego poziomu ochrony i podniesienia jakości środowiska naturalnego”.

Pojawiające się od tego momentu programy pomocowe uwzględniały potrzeby ochrony środowiska traktowane na równi z rozwojem gospodarczym kraju.

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej jednym z podstawowych źródeł wsparcia inwestycji środowiskowych był unijny Fundusz Spójności (przed akcesją od 2000 do 2003 r. - ISPA). Jego celem było dofinansowanie zadań inwestycyjnych władz publicznych w zakresie ochrony środowiska i realizacji zobowiązań Polski wobec UE wynikających z Traktatu Akcesyjnego.

Ponadto działania z zakresu ochrony środowiska wspierane były w ramach trzech funduszy strukturalnych:

A. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (ERDF), w dwu programach operacyjnych:

- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego,
 - Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw”.
- B. Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych, Sekcji Orientacji (EFOiGR) w programie - Sektorowy Program Operacyjny Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich (SPO Rolny).
- C. Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa (FIWR) realizowanego przez - Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb (SPO Rybołówstwo).

Projekty dotyczące ochrony środowiska mogły również uzyskać wsparcie w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) i Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF).

Fundusz spójności

Fundusz Spójności powstały na mocy Traktatu z Maastricht stanowił instrument polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Jego celem było wspieranie inwestycji z zakresu transportu oraz ochrony środowiska krajom członkowskim Unii Europejskiej, których Produkt Narodowy Brutto (PNB) na mieszkańca nie przekracza 90% średniej PNB dla wszystkich państw członkowskich. Fundusz ten w odróżnieniu od funduszy strukturalnych charakteryzował krajowy zasięg pomocy, jednak ostateczną decyzję o przyznaniu środków na dofinansowanie przedsięwzięcia podejmowała Komisja Europejska. Aplikowanie o wsparcie finansowe z Funduszu Spójności w latach 2000-2006 opierało się na Strategii utworzonej na podstawie Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006.

Priorytetowe działania realizowane w ramach wspomnianego instrumentu finansowego to:

- poprawa jakości wód powierzchniowych,
- polepszenie jakości i dystrybucji wody przeznaczonej do spożycia,
- poprawa jakości powietrza, racjonalizacja gospodarki odpadami,
- racjonalizacja gospodarki odpadami,
- ochrona powierzchni ziemi,
- zapewnienie bezpieczeństwa powodziowego.

Łącznie w sektorze środowisko w ramach Funduszu Spójności i ISPA wsparcie otrzymało 86 projektów, z czego:

- 77 projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej,
- 8 projektów z zakresu gospodarki odpadami,
- 1 projekt z zakresu ochrony powietrza.

Ponadto:

- całkowita wartość projektów - ok. 4,5 mld euro,

- łączne koszty kwalifikowane projektów - ok. 4,3 mld euro,
- dofinansowanie z Funduszu Spójności – ok. 2,9 mld euro,
- średni udział Funduszu Spójności w kosztach kwalifikowanych – 67%.

Rysunek 1. Projekty Funduszu Spójności (w tym ISPA) w Polsce (wrzesień 2006 r.)
Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

Fundusze strukturalne

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (ERDF), Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ZPORR)

Fundusze strukturalne w latach 2004-2006 gwarantowały wsparcie w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) w czterech działaniach:

- Infrastruktura ochrony środowiska (Działanie 1.2),
- Obszary wiejskie (Działanie 3.1),
- Obszary podlegające restrukturyzacji (Działanie 3.2),
- Zdegradowane obszary miejskie, przemysłowe i powojenne.

Okolo 301 mln euro dostępnych poprzez Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska służyło realizacji działań mających na celu ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód i gleb, poprawę stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, a także poprawę zarządzania środowiskiem. Wsparcie uzyskać mogły projekty, których wartość całkowita wynosiła między 4 a 40 mln złotych.

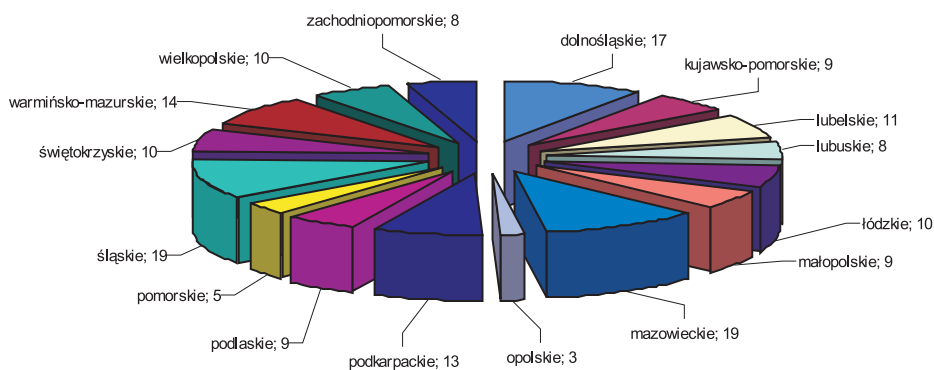
Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

Łącznie do 30 września 2006 r. dofinansowanie uzyskały 174 projekty:

- 144 projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej,
- 14 projektów z zakresu gospodarki odpadami,
- 8 projektów z zakresu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,
- oraz 8 innych projektów z zakresu ochrony środowiska.

Realizacja działania 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska:

- całkowita wartość projektów: ok. 1,5 mld złotych,
- dofinansowanie z EFRR: ok. 1 mld złotych.

Rysunek 2. Liczba projektów posiadających umowę o dofinansowanie w ramach działania 1.2 w podziale na województwa (wrzesień 2006 r.)

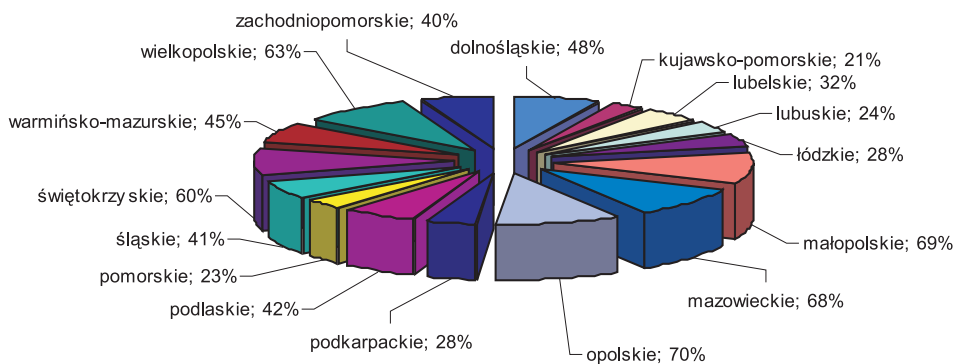
Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

Projekty o wartości nie przekraczającej 4 mln zł mogły aplikować o wsparcie finansowe w ramach dwóch działań Priorytetu III Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego: 3.1 Obszary wiejskie oraz 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji.

W ramach działania 3.1 Obszary wiejskie w całej Polsce podpisano do końca września 2006 roku 1230 umów, z czego 509 dotyczyło projektów środowiskowych.

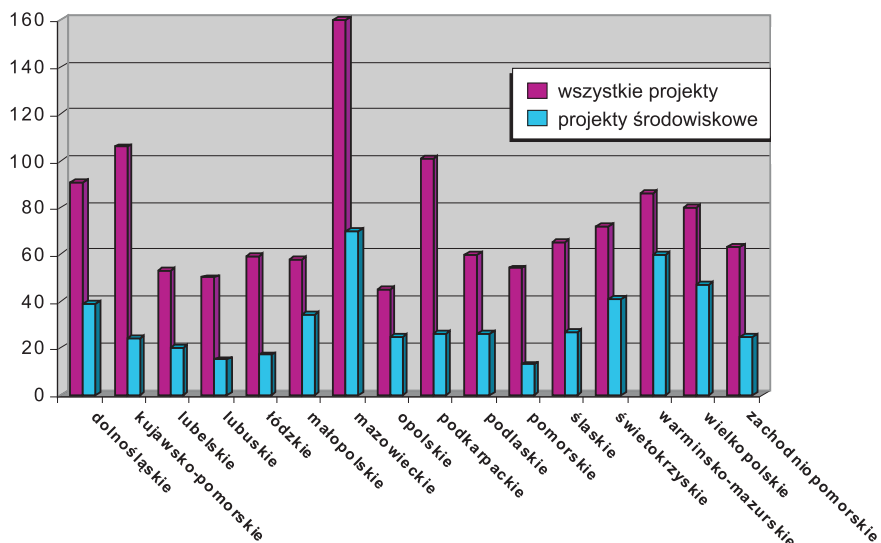
Do końca września 2006 podpisano w całej Polsce umowy o całkowitej wysokości dofinansowania z EFRR 1 236 169 864,37 złotych. Wartość ta stanowi 86,34%

wykorzystania alokacji przeznaczonej na to działanie na lata 2004-2006. Całkowita wartość projektów środowiskowych realizowanych w ramach tego działania wyniosła 559 709 317,34 złotych (co stanowi 43,93% wszystkich środków zakontraktowanych do tej pory w tym działaniu).

Rysunek 3. Procentowy udział projektów środowiskowych odniesieniu do wartości wszystkich projektów, w poszczególnych województwach w ramach Działania 3.1. (wrzesień 2006 r.)

Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

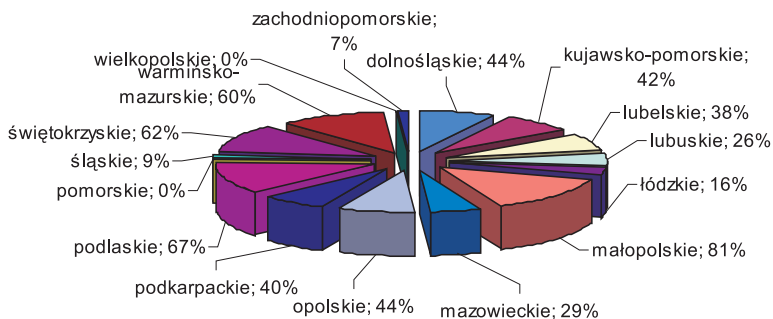

Rysunek 4. Liczba wszystkich umów oraz umów dotyczących projektów środowiskowych wdrażanych w Działaniu 3.1 ZPORR (wrzesień 2006 r.)

Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

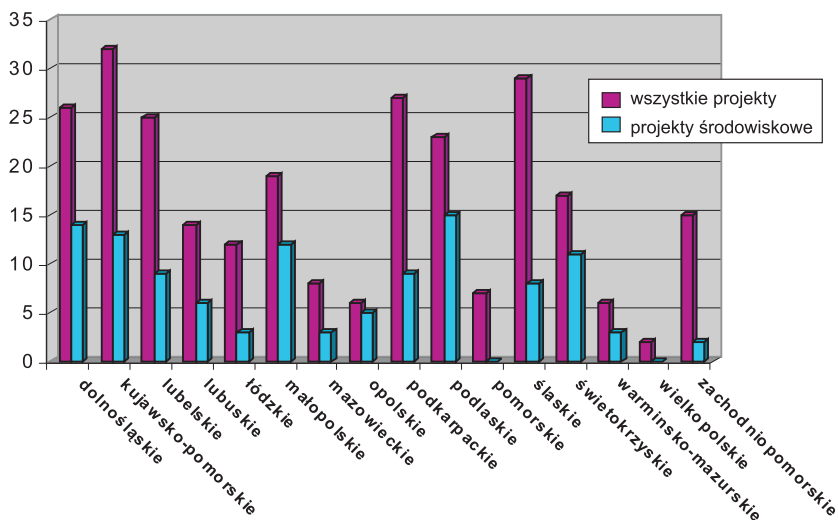
W ramach działania 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji do końca września 2006 roku podpisano w ramach tego działania 268 umów, z czego 113 dotyczyło projektów środowiskowych.

Wartość dofinansowania z EFRR przyznanego w ramach wszystkich umów wyniosła 340 493 627,64 złotych. Stanowi to 76,55 % wykorzystania alokacji przeznaczonej na to działanie na lata 2004-2006. Całkowita wartość projektów środowiskowych realizowanych w ramach tego działania wyniosła 122 777 525,49 złotych (co stanowi 36,05 % wszystkich środków zakontraktowanych do tej pory w tym działaniu).

Rysunek 5. Procentowy udział projektów środowiskowych odniesieniu do wartości wszystkich projektów, w poszczególnych województwach w ramach Działania 3.2. (wrzesień 2006 r.)

Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

Rysunek 6. Liczba wszystkich umów oraz umów dotyczących projektów środowiskowych wdrażanych w Działaniu 3.2 ZPORR (wrzesień 2006 r.)

Źródło: Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)

Źródłem finansowania inwestycji środowiskowych w ramach EFRR był również Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP). Ponad 155 mln euro dostępnych było w Działaniu 2.4 Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska. Wsparcie to miało służyć zapobieganiu i redukcji negatywnego oddziaływania przedsiębiorstw na środowisko: powietrze, wodę i glebę.

Do końca października 2006 r. Instytucja Zarządzająca SPO WKP zatwierdziła do wsparcia 209 wnioski o łącznej wartości dofinansowania 716 339 657,37 złotych. Suma ta stanowiła 86,91% alokacji przyznanej do wykorzystania w ramach tego działania w latach 2004-2006.

Spśród 209 projektów zatwierdzonych do dofinansowania:

- 100 projektów dotyczy uzyskania pozwolenia zintegrowanego,
- 39 projektów dotyczy gospodarki wodno-ściekowej,
- 15 projektów dotyczy ochrony powietrza,
- 55 projektów dotyczy gospodarki odpadami przemysłowymi i niebezpiecznymi.

W ramach SPO WKP w latach 2004-2006 realizowane były również dwa działania, w ramach których wsparcie uzyskać mogły projekty, których dodatkowym celem była ochrona środowiska.

Poddziałanie 2.2.1 Wsparcie dla przedsiębiorstw dokonujących nowych inwestycji

Wsparcie mogły uzyskać inwestycje kwalifikujące się do jednej z sześciu kategorii tego poddziałania. Kategoria 5 dotyczyła nowych inwestycji wpływających na poprawę stanu środowiska. W ramach tej kategorii realizowane były inwestycje wprowadzające proekologiczne technologie służące m.in. energooszczędności, materiałoszczędności, zmniejszenia wodochłonności produkcji, wykorzystania energii odnawialnej oraz zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów. Do końca czerwca 2006 roku podpisano 58 umów, z czego 10 dotyczyło ochrony środowiska na kwotę 24 690 714 zł.

Działanie 2.3 Wzrost konkurencyjności MŚP poprzez inwestycje

W ramach tego działania realizowane były inwestycje związane z utworzeniem nowego lub rozbudową istniejącego przedsiębiorstwa, zmianą produktu i procesu produkcyjnego, celem dostosowania technologii i produktów do wymagań dyrektyw unijnych, w tym środowiskowych. Do końca czerwca 2006 roku podpisano 2233 umów, w tym 18 z zakresu ochrony środowiska na kwotę 6 616 539 zł.

(Źródło: www.konkurencyjność.gov.pl)

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych, Sekcja Orientacji

W okresie programowania 2004-2006 wsparcie finansowe na poprawę stanu środowiska przyrodniczego gwarantował sektor rolnictwa z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych, Sekcji Orientacji (EFOiGR) Sektorowego Programu Operacyjnego Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich (SPO Rolny).

Beneficjentami SPO Rolny byli głównie rolnicy oraz przedsiębiorcy z sektora rolno-spożywczego.

W wybranych działaniach tego programu: 1.5 Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych oraz 2.6. Rozwój i ulepszanie infrastruktury związanej z rolnictwem warunkiem koniecznym uzyskania pomocy było osiągnięcie odpowiednich standardów w zakresie ochrony środowiska.

Jako realizujące cel ochrony środowiska traktowane były projekty, których 50% kosztów kwalifikowanych odnosi się bezpośrednio do realizacji tego celu.

W przypadku Działania 1.5 do 30 września 2006 r. podpisano:

- 1013 umów (z czego 59 dotyczyło ochrony środowiska),
- łączna wartość wsparcia dla projektów środowiskowych z Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych (EFOiGR) wyniosła 42 561 650,60 złotych.

W Działaniu 2.6 realizowane były 4 typy projektów: zaopatrzenie w wodę, odprowadzanie lub oczyszczanie ścieków, zaopatrzenie w energię oraz budowa lub modernizacja dróg wewnętrznych.

Do końca września 2006 r. łącznie dla dwóch pierwszych typów projektów zawarto:

- 870 umów, dla których,
- łączna wartość wsparcia z EFOiGR wyniosła 4 427 748,29 złotych.

(Źródło: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Departament Wsparcia SAPARD i Funduszy Strukturalnych)

Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa

Wsparcie dla przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska możliwe było również w ramach Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa w Sektorowym Programie Operacyjnym Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb (SPO Rybołówstwo). Pomoc dla tego sektora odbywała się poprzez podniesienie wysokości pomocy finansowej z 40% do 70% kwalifikowanych kosztów projektu.

Kwalifikowaniu do wsparcia w wysokości 70% kosztów przedsięwzięć podlegały projekty realizowane w ramach 2 działań:

Poprzez Działanie 3.2 Chów i hodowla ryb wyższa pomoc udzielana była projektom wdrażającym techniki mające na celu zmniejszenie negatywnego oddziaływania obiektów awifauny na środowisko.

W Działaniu 3.4 Przetwórstwo i rynek rybny większą pomoc finansową otrzymały projekty zakładające wykorzystanie urządzeń oraz technik zmniejszających negatywne oddziaływanie na środowisko.

Działaniem, w którym również realizowane są projekty prośrodowiskowe, a wysokość dotacji może wynieść nawet 100% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia było Działanie 3.1 Ochrona i rozwój zasobów wodnych. W ramach tego działania wspierane były projekty dotyczące m.in. budowy albo odbudowy, rozbudowy, przebudowy lub montażu urządzeń umożliwiających wędrówkę ryb dwuśrodowiskowych (tzw. przepławek).

Do dnia 3 listopada 2006 r. w ramach tego działania:

- złożono 9 wniosków o dofinansowanie z Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa (FIWR) na kwotę 5 315 695,5 złotych,
- podpisano 3 umowy o wartości wsparcia z FIWR 778 545,75 złotych.

(Źródło danych: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Departament Rybactwa)

Inne mechanizmy wspierania finansowego ochrony środowiska

Od października 2004 r. w zakresie ochrony środowiska obok Funduszu Spójności oraz funduszy strukturalnych istniały dodatkowe możliwości wsparcia stanowiące źródło bezzwrotnej pomocy zagranicznej: Memorandum of Understanding wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Memorandum of Understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Darczyńcami były 3 kraje EFTA: Norwegia, Islandia i Liechtenstein.

W ramach tych mechanizmów wsparcie uzyskać mogły projekty m.in. z zakresu redukcji zanieczyszczeń, promowania odnawialnych źródeł energii, promowania zrównoważonego rozwoju oraz zwiększenia zdolności administracyjnych w zakresie implementacji przepisów istotnych dla realizacji projektów środowiskowych. Do końca lipca 2006 r. w ramach części środowiskowej MF EOG / NMF:

- przyjęto 696 wniosków,
- Komitet Sterujący rekomendował do wsparcia 7 projektów o wartości dofinansowania prawie 5,4 mln euro.

Innym istotnym instrumentem finansowym wspierającym politykę ochrony środowiska Wspólnoty był Program LIFE. Utworzony w 1992 roku w celu współfinansowania działań w dziedzinie ochrony środowiska, podejmowanych przez pań-

stwa Unii Europejskiej, przez kraje Europy Środkowej i Wschodniej kandydujące do UE, a także państwa trzecie leżące u wybrzeży Morza Śródziemnego i Morza Bałtyckiego.

Ogólnym celem LIFE było przyczynianie się do wdrażania, aktualizacji oraz rozwoju polityki wspólnotowej w dziedzinie środowiska oraz prawodawstwa służącego jego ochronie, w szczególności w zakresie integracji kwestii środowiskowych z polityką w innych kwestiach oraz dążeniem do trwałego rozwoju we Wspólnocie (Rozporządzenie Wspólnoty Europejskiej nr 1655/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady, 17 lipca 2000 r.).

W ramach Instrumentu Finansowego LIFE, z którego Polska korzystała od roku 2004, realizowane są 4 projekty na łączną kwotę dofinansowania prawie 7,5 mln euro:

1. Menadżer środowiska

- łączna wartość projektu: ok. 1 mln euro,
- wnioskowane dofinansowanie 50% tj. 0,5 mln euro,
- wnioskodawca - Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.

2. Ochrona bałtyckich torfowisk wysokich na Pomorzu

- łączna wartość projektu: ok. 970 tys. euro,
- wnioskowane dofinansowanie 70%, tj. ok. 680 tys. euro,
- wnioskodawca - Klub Przyrodników.

3. Ochrona Wodniczki

- łączna wartość projektu: ok. 6,2 mln euro,
- wnioskowane dofinansowanie 75%, tj. 4,6 mln euro,
- wnioskodawca - Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.

4. Ochrona Żubra w Puszczy Białowieskiej

- łączna wartość projektu: ok. 1,4 mln euro,
- wnioskowane dofinansowanie 69%, tj. ok. 1 mln euro,
- wnioskodawca: Polska Akademia Nauk.

Polscy partnerzy uczestniczą również w 2 projektach międzynarodowych współfinansowanych w ramach Life.

Podsumowanie

Ochrona środowiska naturalnego wymaga działań zmierzających do osiągnięcia postępu na drodze do zrównoważonego rozwoju kraju. Obecnie wspólnota państw europejskich stwarza ogromne szanse na poprawę dzisiejszego stanu infrastruktury środowiska, przy jednoczesnym zachowaniu cennych walorów dziedzictwa narodowego. Nie ulega jednak wątpliwości fakt, iż skuteczna realizacja tych działań jest możliwa tylko przy znacznym zaangażowaniu wszystkich sektorów polityki Wspólnoty.

W latach 2004-2006 podstawowym źródłem finansowania inicjatyw w dziedzinie ochrony środowiska w Polsce były fundusze unijne: spójności, strukturalne oraz inne mechanizmy finansowe (LIFE, MF EOG, NMF).

We wszystkich wymienionych programach ochrona środowiska stanowiła bardzo ważne miejsce. Najwięcej środków na ochronę środowiska w ostatnim okresie programowania Polska uzyskała w ramach Funduszu Spójności. Wsparcie to umożliwiło rozpoczęcie inwestycji o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym. Nieco mniejsze projekty mogły liczyć na dofinansowanie z funduszy strukturalnych.

W omawianym okresie programowania 2004-2006 Narodowy Plan Rozwoju nie uwzględniał kwestii związanej z ochroną środowiska w formie samodzielnego programu operacyjnego. Obecnie stworzono w Polsce odrębny program Infrastruktura i Środowisko, który gwarantuje jeszcze większą alokację środków finansowych na ochronę środowiska.

Literatura

1. www.nfosigw.gov.pl
2. www.ekoportal.pl
3. www.mrr.gov.pl
4. www.mos.gov.pl
5. www.arimr.gov.p
6. Ochrona Środowiska. „Rzeczpospolita” nr 268 (6648) 18 listopada 2003 r.
7. Rozporządzenie Wspólnoty Europejskiej nr 1655/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 r.
8. Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską - tzw. Traktat Rzymski, 1957 r.
9. Finansowanie ochrony środowiska z funduszy europejskich w Polsce w latach 2004-2006, Ministerstwo Środowiska, Departament Funduszy Ekologicznych.